

(Əvvəl 2-ci səhifədə)

Nədən yazır yazsın, milli ruh, Vətən sevgisi, həyat eşqi, siyasi qovğalarda insanlığa çağırış, xeyir-şər mübarizəsi müstəvisində dünyamızın dünəni, bugünü, gələcəyi haqqında bədii-fəlsəfi düşüncələr kimi global, taleə-həmiyyətli mətləblər, problemlər Əli Rza yaradıcılığının əsas mövzu, məzmun, ideya xüsusiyyətlərindəndir. Hesab edirəm ki, professor Nizami Tağısoyun Əli Rza yaradıcılığı haqqındakı aşağıdakı qənaətini möhkəmləndirən də onun belə yaradıcılıq keyfiyyətləridir: **“Əli Rza Xələfli Azərbaycan ədəbiyyatında (nəzm, nəsr, publisistika) yetərincə produktiv və ən başlıcası mədəni-mənəvi dünyamızı narahat edən məsələlərə öz rakursundan (çəkinmədən öz mövzuları, obrazları ilə daxil olmağı və “açıb sandığı, töküüb pambığı” prinsipi ilə qələm işləmələrdən) yanaşmağı bacaran “söz aşıqları”ndandır.”** (“Kredo” qəzeti, 7 iyun 2018-ci il.)

Onun poetik axtarışlarını bal arısının müxtəlif çiçəklərdən şirə çəkməsinə bənzətmək olar. Lirik qəhrəmanı gah sevən, iztirab çəkən, qəlbi pəjmürdə duyğularla çırpınan bir aşıq, gah yağı düşmənlə ölüm-dirim savaşına atılan alovlu vətənpərvər, gah doğma diyarın gözəlliklərindən vəcdə gələn nəğməkar, gah da zamanın təzadlı gərdişindən təsirlənib insan-dünya-həyat haqqında dərin düşüncələrə dalan bir şikayətçi-filosofdur. Əli Rza Xələfli poeziyası hiss, duyğu, düşüncə poeziyasıdır, gah ağı, gah üsyankar, gah sevgi, gah

* * *

Əli Rza yorulmaz tənqidçi-araşdırıcıdır və hesab edirəm ki, bu məşğuliyyəti onun yaradıcılıq fəaliyyətinin xüsusi bir qolunu təşkil etdiyindən haqqında da ayrıca bəhs edilməlidir.

Qətiyyətlə deyə bilərəm ki, o, bir tənqidçi kimi yüksək bədii-estetik zövqə, həssas duyuma malikdir, bədii əsərin ruhunu asanlıqla tutur, ideyasını, yazıcının bədii məqsədini dərinliyi ilə qavrayıb dərk edir. Artıq bu barədə yalnız Əli Rzanın əsərlərinə müraciət etdiyi şair və yazıçıların deyil, bir çox ədəbiyyatşünasların da fikri yekdildir. “Azərbaycan” jurnalının baş redaktoru İntiqam Qasımlı yazır: **“Əsərin ən dərin qatlarına nüfuz etmək, əsas fikri, necə deyərlər, “şah misranı” tapıb üzə çıxarmaq asan məsələ deyil. Əli Rza isə bunu bacarır... oxuduğu, tamaşa etdiyi əsərin nüvəsini görür, nəbzini tuta bilir.”** (“Əli Rza Xələfli - 60”. Ədəbi-tənqidi məqalələr, publisistik düşüncələr. 3 cildə, 1 cild. Bakı, “Vətən” nəşriyyatı, 2013, s.35). Tədqiqatçı Sabir Bəşirov isə bu barədə bəhs edərkən göstərir ki, onun araşdırmalarında bütövlükdə kiminsə yaradıcılığı, yaxud ayrı-ayrı əsərləri zərgər dəqiqliyi ilə təhlil olunub dəyərləndirilir. **“Bu yazılar həcmə müxtəlif olur. Ancaq həcmdən asılı olmayaraq sözü gedən predmet dəqiq, həqiqi qiymətini alır..”**

Mübaligə etmədən deyə bilərəm ki, bu yazıları cəmləsən, bir institutun görəcəyi işi bir nəfər görür..

Bu yazıların dəyəri bir də ondadır ki, Əli Rza Xələfli paytaxtda vəzifəsi

dən qiymətləndirməyi, elmi-fəlsəfi və ictimai cəhətdən düzgün mənalandırmağı bacaran ustad keyfiyyətlərinə malikdir.” (“Əli Rza Xələfli - 60”. Ədəbi-tənqidi məqalələr, publisistik düşüncələr. 3 cildə, 1 cild. Bakı, “Vətən” nəşriyyatı, 2013, s.11-12).

Əli Rza Xələflinin əsərlərini diqqətlə təhlil edib dəyərləndirdiyi şair və yazıçıların sırası getdikcə sıxlaşır. (Təkcə son illərdə Şəfəq Nasir, Ulduz Qasım, İsxan İsxan, Mələhət Soltanqızı və s. kimi tanınmış qələm adamlarının yaradıcılığı ilə bağlı fundamental tədqiqat əsərləri yaratmışdır.) Onun araşdırmaları müasir ədəbi prosesin öyrənilməsi və təbliği baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Əli Rza tədqiqatçılığı sənətkar və zaman, gerçəkliyin bədii inikası, müəllifin bədii məqsədi, həyatı obraz və s. kimi məsələlərə yanaşma və dəyərləndirmə özəllikləri ilə ədəbi tənqidin də diqqətini cəlb etmişdir.

* * *

Əli Rza Xələflinin publisistikası hər şeydən əvvəl sosial-ictimai aktuallığı, obrazlılığı, hadisələri təhlil və dəyərləndirmə ustalığı, onlara cəsarətli və təndəş münasibəti ilə seçilir. Onun publisistikası günün nəbzi ilə həmahəng döyünən, sosial-ictimai və mədəni-mənəvi mühitin qarşıya çıxardığı problemləri qaldıran publisistikadır. Əli Rza publisistikası bəzən də siyasi proses və hadisələrdə özünə ən doğru mövqe tutmağa çalışan, şər qisminə gördüyü qüvvələrlə döyüşə çıxan mübariz publisistikadır. Onun “Karvan

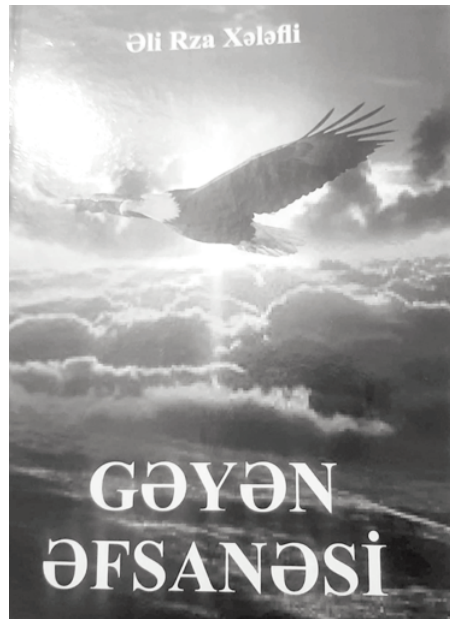
qələm adamlarının görüş yeridir...” (“Kredo” qəzeti, 23 noyabr 2013-cü il). Həqiqətən də, “Kredo” qəzeti ədəbiyyatımızın və mədəniyyətimizin yorulmaz və təmənnaşız təbliğatçısıdır. Qapısı hamının üzünə açıqdır. Burada istər elm, incəsənət, ədəbiyyat adamları, istərsə də əyalətdən dərdini deməyə gəlmiş bir qeyrisi isti münasibətlə qarşılaşır, güman etdiyindən də artıq diqqət və sayğı görür. “Kredo” söz, qələm adamlarının çap olunmaq qayğılarını azaldır. Aktual mövzularda söz, polemika meydanına çevrilir. Əli Rza bəzi redaktorlar kimi mövzu-problem, dil-üslub, ideya-məzmun seçiminə müdaxilə etmir. Qəzetin simasını redaktor tələblərindən daha çox istər müəllif yazıları, istərsə də baş redaktor çıxışları haqqındakı oxucu rəyi müəyyən edir.

SÖZÜN TƏZƏSİ, DOSTUN KÖHNƏSİ

(Ömrünün 70-ni haqlayan Əli Rza Xələflinin şəxsiyyəti və yaradıcılığı haqqında qısa qeydlər)

nifrət poeziyasıdır. İstər məhəbbət, istərsə də ictimai-siyasi lirikası bu poeziyanın qoşa qanadları kimi bir-birinə tən və möhkəmdir. O, şeirin ən müxtəlif formalarına müraciət edir. Gah milli folklor yaradıcılığı ənənələrinə, aşıq şeiri janrlarına üz tutur - ağı deyir, bayatı çağırır, gəraylı yazır, qoşma qoşur; gah klassik yazılı ədəbiyyatda işlənən şeir növlərində qəzəl, qəsidə, rübai, məsnəvi yazır, gah da yeni forma, üslub axtarışına çıxmış çağdaş poeziya yaradıcılarının sırasında öz yenilikçi imzasını təsdiq edir. Professor Təyyar Salamoğlunun təbirincə desək: **“Ə.R.Xələflinin poeziyasındakı həznilik və qəzəb, sevgi və nifrət, ümid və ümitsizlik, küskünlük və mübarizə notlarının hamısının mayasında Vətən və onun taleyi ilə bağlı bitib tükənməyən düşüncələr, suallar və suallara verilmiş cavablar durur.”** (Bax: “Əli Rza Xələfli - 60” Ədəbi-tənqidi məqalələr, publisistik düşüncələr. 3 cildə, 1 cild. Bakı, “Vətən” nəşriyyatı, 2013, s. 119.) “Həsərat körpüsü”, “Azadlığın qanı”, “Araz ağrısı”, “Bir Xələfli var imiş”, “Damcılı”, “Bu dünyanın Mehmanısan” və s. kimi poemaları yetərincə təhlil edilmiş, qiymətini almışdır. Təsvir obyektinə müxtəlif tərəflərdən yanaşma, ifadə tərzində ciddilik, poetik məramın yüksəkliyi həmin əsərlərə xas olan ümumi xüsusiyyətlərdir.

Əli Rza Xələfli özünü istedadlı nəsir kimi də təsdiq etmişdir. Onun “Od”, “Döyüşçü əfsanəsi”, “Söz və qan”, “Üçüncü dünyanın qorxusu”, “Qiyamətdən bir gün əvvəl” və s. kimi roman və povestlərində keçmişlə bugünün paralel təsviri, insan talelərinin, xeyir və şər qüvvələrin mübarizəsinin gələcəyə ismarıcı haqqındakı fəlsəfi düşüncələr mühüm yer tutur.

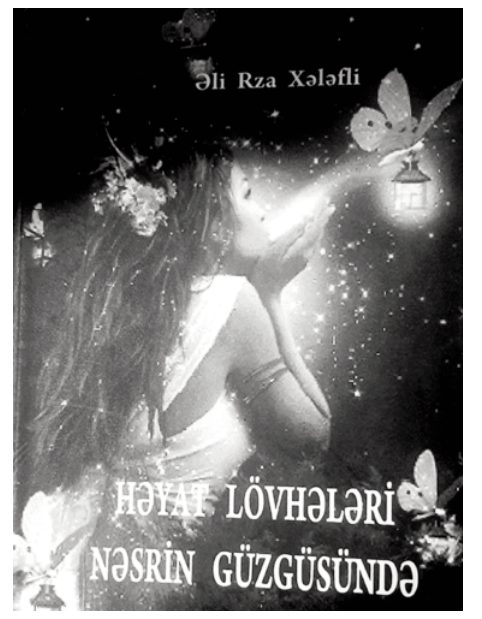

olan bir adamla əyalətdə yaşayan arasında fərq qoymadan eyni şövq, xeyirxahlıq, ürək genişliyi ilə yazır...” (“Əli Rza Xələfli - 60”. Ədəbi-tənqidi məqalələr, publisistik düşüncələr. 3 cildə, 1 cild. Bakı, “Vətən” nəşriyyatı, 2013, s.10).

Professor Qəzənfər Kazımov Əli Rza Xələflinin “Yaddaşa aparın yollar” adlı tədqiqat əsərindən (əsrərdə Hafiz Rüstəmin “Bakıdan Yardımlıya səyahət” adlı poeması təhlil olunur) bəhs edərkən Əli Rzanı “müəllifin ideyalarını, düşüncələrindəki rəşadətli keyfiyyətləri göyde almağı bacaran usta tənqidçi” kimi qiymətləndirir. Yazır: **“O, hamının duya bildiyini duymaqla yanaşı, sərrast şəkildə ifadə etməyi də bacaran böyük istedad sahibidir... Şairin ideyalarını, düşüncələrindəki rəşadətli keyfiyyətləri göyde almağı bacaran usta tənqidçi qələminin sahibidir. Həm də daim onu yaxşı cəhət-**

körpüdən keçir”, “Baş daşının yazıları”, “Yurdun övladları”, “Sözə doğru”, “Dünyanın söz üzü”, “Arzulara dəyən güllə”, “Dilimiz - varlığımız”, “Adı Şadiman olanın”, “Axtala əfsanəsi”, “Meyar”, “Ölməzlik nəğməsi”, “Həyatın dastanı” və s. kimi kitabları müasir publisistikamızın ən dəyərli nümunələri kimi qiymətləndirilməyə layiqdir. Bununla belə, Əli Rza publisistikasının meyarı, zirvəsi “Kredo”-dur, deyərdim. Təsədüfi deyildir ki, bir çox görkəmli yazıçı, şair və ədəbiyyatşünas-alimlər “Kredo” qəzetinin Azərbaycan ədəbi-mədəni mühitində böyük nüfuzə malik olduğunu qeyd etmişlər. Professor Nizaməddin Şəmsizadəyə görə: **“Kredo” qəzeti bir və təndəş, ziyalı kimi Əli Rza Xələflinin şah əsəridir. “Kredo” Azərbaycan ədəbi-ictimai mühitində “Sovremennik” jurnalının XIX əsr rus tarixində oynadığı rolu oynamaqdadır... Söz və**

Bütün bunlara görə ki, ədəbiyyatımızın, incəsənətimizin, elmimizin sayılıb-seçilən simaları Əli Rza Xələfli fenomeninə biganə qalmır, onun yaradıcılığının fərqli, bənzərsiz xüsusiyyətlərindən söz açırlar. Bu sırada Abbas Hacıyev, Qəzənfər Kazımov, Camal Mustafayev, Nizami Cəfərov, Nizaməddin Şəmsizadə, Təyyar Salamoğlu, Vüqar Əhməd, Vaqif Yusifli, İsmayıl Kazımov, Hafiz Rüstəm, Xanəli Kərimli, Sabir Bəşirov, Mahmud Allahmanlı, Bədirxan Əhmədli, Sərvaz Hüseynoğlu, Cahid İsmayıloğlu və başqa bu kimi neçə-neçə görkəmli ədəbiyyatşünas-alimlərin araşdırma və düşüncələri maraqlı doğurur.

Düşüncələrimi ümumiləşdirərək deyirəm: Sözü həmişə canlı, təzə, cazibədar olsun, lap təzə dostlar kimi maraqla qarşılasın! Bizim köhnə dostluğumuz isə unudulmasın, lap dəyərini itirməyən Söz kimi!